

PROFESIJOS PEDAGOGŲ ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR MOKYMO KOKYBĖS KOMPONENTŲ SAŠAJOS

Sigitas Daukilas

*Prof. dr. Aleksandras Stulginskis University. Universiteto str. 10, Akademija, 53361, Kaunas distr.
E-mail sigitas.daukilas@asu.lt*

Įteikta 2016 10 06; priimta 2016 12 14

Šio tyrimo problema siejama su klausimu, kaip profesinio ugdymo turinio kokybę ir jos komponentus lemia Didžiojo penketo pedagogo asmenybės bruožai. Tyrimo tikslas – nustatyti profesinio ugdymo turinio kokybės komponentų ir Didžiojo penketo pedagogo asmenybės bruožų sąsajas. Tyrime dalyvavo 346 Lietuvos profesinio rengimo sistemos pedagogai. Identifikuoti kokybiškos pedagoginės sąveikos komponentai, kurie užtikrina jos interaktyvumą, naujausių inovatoriškų mokslo žinių pateikimą, mokinių prasmingo ir įsitraukiančio mokymosi aplinkybes, efektyvią komunikaciją su mokiniais naudojant tiek tiesiogines, tiek virtualios komunikacijos priemones. Didžiausią dėmesį kokybiško mokymo strategijoms skiria sutarimu, sąmoningumu ir atvirumu patyrimui pasižymintys pedagogai.

Raktiniai žodžiai: profesijos pedagogas; veiklos turinys; mokymo kokybė; Didysis penketas; asmenybės bruožai.

JEL kodai: G32, I20.

1. Įvadas

Profesijos pedagogų veiklos turinys, jo tyrimai, projektavimas, realizavimas ir nuolatinis atnaujinimas iš esmės yra veikiamas pedagogo asmenybės. Realiame profesijos pedagogo darbe asmenybė lemia sąveikos „mokytojas – mokinys“ turinio kokybę, pedagoginės komunikacijos specifiką, empatiškus mokytojo ir mokinio santykius, vertybių prioritetus, realų didaktinio proceso kokybės kontekstą ir pasirinktus kokybiško mokymo komponentus.

Šiandien Lietuvos profesinio rengimo sistemoje dirba daugiau kaip 3580 pedagogų. 2015 metų Statistikos departamento duomenimis, apie 2000 pedagogų dirbo profesijos mokytojo darbą (Lietuvos švietimas..., 2015), kuriame stebimos tiek bendrojo pobūdžio, tiek specifinės švietimo sistemos problemos. Jas mokslininkai sieja su blogėjančiu mokinių bendruoju pasirengimu, silpnėjančia mokymosi motyvacija, mokinių psichologinės sveikatos blogėjimu ir mokinių delikventiškos elgsenos apraiškomis.

Bene sudėtingiausia ir edukacine prasme sunkiausiai įgyvendinama misija yra siejama su mokinių protinės veiklos gebėjimų ugdymu ir vertybių internalizacijos procesais. Todėl Bolonijos proceso Jerevano komunikatas (2015) įpareigoja, kad kiekvienas pedagogas, bendrųjų ar specialiųjų dalykų dėstytojas, tarp jų ir profesijos pedagogas, turi gebėti:

- kompleksiskai mąstyti ir įvairiais aspektais bei kontekstais (kultūriniu, mokinio patirties, požiūrių) vertinti bei demonstruoti praktinę patirtį, kuri susijusi su dėstomo dalyko objektu;
- numatyti perspektyvą (strategiškai mąstant), reflektuoti ir kritiškai vertinti pažinimo objektus praeities ir ateities perspektyvų prasme;
- imtis iniciatyvų įgyvendinti pokyčius, kurie susiję su dėstytojo-mokslininko tyrinėjama mokslo tematika.

Visų paminėtų veiksnių kontekste Aleksandro Stulginskio universiteto Filosofijos, psichologijos ir profesinės edukologijos katedros tyrėjų komanda 2015–2016 m. Lietuvoje vykdė profesijos pedagogų veiklos turinio (*curriculum*) tyrimą. Iškelta tokia tyrimo *problema* – kaip profesinio ugdymo turinio kokybę ir jos komponentus lemia Didžiojo penketo pedagogo asmenybės bruožai? *Tyrimo objektas* – profesinio ugdymo turinio kokybės komponentų ir pedagogo asmenybės bruožų sąsajos. *Tyrimo tikslas* – nustatyti profesinio ugdymo turinio kokybės komponentų ir Didžiojo penketo pedagogo asmenybės bruožų sąsajas. Tikslui pasiekti keliami tokie *uždaviniai*: 1) atskleisti Didžiojo penketo profesijos pedagogo asmenybės bruožų esmę ir pedagogų taikomas mokymo(si) kokybės strategijas; 2) nustatyti profesinio ugdymo turinio kokybės komponentų bei profesijos pedagogo asmenybės bruožų sąsajas.

2. Tyrimo metodika

Tyrimas grindžiamas *natūralistine* žmogaus koncepcijos prieiga ir eudemoniniu požiūriu į karjerą (Martišauskienė, 2016), kurie sureiškina egzistencialistinius žmogaus elgsenos aspektus, pasireiškiančius noru suvokti ir įvertinti profesijos pedagogo veiklos bei asmeninio gyvenimo prasmės parametrus, siekiant gerų profesinės veiklos rezultatų. Tokia pozicija akcentuoja šio tyrimo naujumo aspektą. Tyrime pasirinkta kiekybinio tyrimo strategija.

Kiekybinio tyrimo metu naudotasi standartizuotu klausimynu – 17 fakto indikatorius ir 22 nuostatų klausimai, iš kurių 2 atviri, o 18 pusiau atvirų. Šiame straipsnyje analizuojami tyrimo rezultatai, apimantys profesinio ugdymo proceso ypatumų bei pedagogų Didžiojo penketo asmenybės bruožų inventorius skalių blokus (žr. 1 ir 2 lenteles).

Klausimų blokuose, skirtuose ugdymo proceso ypatumams nustatyti, naudotos nominalinės ir tvarkos skalės. Nominalinėmis skalėmis buvo siekiama gauti faktinę informaciją, kuri padėtų įvairiapusiškiau suvokti tiriamą reiškinį. Kai kurie profesinės veiklos komponentai tyrimo metu buvo ranguojami pagal respondento identifikuotą svarbą (1 – aukščiausias prioritetas, atitinkamai 3 arba 5 – mažiausias). Be dichotominių, taip pat buvo naudotos dviejų tipų tvarkos skalės: keturių balų, skirta veiklos poveikiui matuoti (nuo 1 – jokio poveikio iki 4 – didelis poveikis), ir Likerto, skirta

nuomonių, nuostatų intensyvumui įvertinti (nuo 1 – visiškai nesvarbu iki 5 – labai svarbu).

1 lentelė. Respondentų profesinio ugdymo proceso ypatumų klausimų bloką charakteristika

Klausimų pobūdis	Charakteristika	Požymių skaičius
Ugdymo proceso organizavimas	Realizuojama profesinio ugdymo metodologinė pozicija. Pedagogų profesinių veiklų struktūra ir apimtys. Pedagogų atliekami vaidmenys.	13 ir 2 pusiau atviri, 1 atviras
Pedagoginė sąveika	Pedagoginio proceso elementai, pedagoginės komunikacijos būdai, pažinimo formos, mokymo(si) metodai, technologijomis grįstų priemonių naudojimas. Darbas su suaugusiais asmenimis. Mokinių gebėjimų vertinimo būdai ir motyvavimas.	42 ir 7 pusiau atviri, 1 atviras
Mokymo(si) kokybė	Mokymo(si) kokybės samprata. Mokymo(si) kokybę lemiantys veiksniai ir trukdžiai.	21 ir 3 pusiau atviri
Pedagoginės veiklos prasmė	Pedagogų profesijos pasirinkimo motyvai, pasitenkinimas profesine veikla ir karjera.	11 ir 3 pusiau atviri

Atliekant statistinę analizę, remtasi vidutinio rango (M) ir standartinio nuokrypio (SD) parametrais. Ranginėse skalėse ryšio stiprumas įvertintas naudojant Kendall_{tau_b} statistiką. Kiekybinio tyrimo respondentų imtis nustatyta taikant 95 proc. tikimybę ir 5 proc. paklaidą. Kadangi 2015 metais pagrindinio profesinio mokymo įstaigose dirbo 3580 pedagogų, apskaičiuotas respondentų kiekis sudarė 346 (N), iš jų 27,6 proc. vyrų ir 72,4 proc. moterų. Tyrime dalyvavo daugiau vyresnių (50–59 metų amžiaus) nei jaunesnių (18–29 metų amžiaus) profesijos pedagogų.

Profesijos pedagogų asmenybės bruožai tyrinėjami naudojant D. Beijaardo ir kt. (2000) mokytojų profesinio identiteto klausimyną su H. Y. Cheungo (2008) profesinio identiteto skale. Ši metodika taikoma gavus metodikos autoriaus D. Beijaardo leidimą versti ir naudoti šį instrumentą mokslinėms reikmėms Aleksandro Stulginskio universitete. Klausimyną sudaro 44 trumpos frazės, kurias respondentai turėjo įvertinti 5-ių balų Likerto skalėje (nuo 1 – visiškai nesutinku iki 5 – visiškai sutinku). Klausimynas skirtas penkiems asmenybės bruožams išmatuoti: ekstraversijai, sutarimui, sąmoningumui, neurotizmui ir atvirumui patyrimui. Aukštesnis skalės įvertis reiškia stipriau išreikštą asmenybės bruožą. Klausimyno skalių vidinio suderinamumo rodikliai ir trumpi skalių apibūdinimai pateikiami 2 lentelėje.

Didžiojo penketo asmenybės bruožų klausimyno skalių patikimumas (vertinamas Cronbach alpha kriterijumi) – 0,69–0,82. Lietuviškos klausimyno versijos skalių patikimumas kituose panašiuose tyrimuose svyruoja: 0,61–0,75 (Endriulaitienė, 2009); 0,47–0,69 (Markšaitytė, 2010); 0,69–0,84 (Kovalčikienė, 2014).

Tyrimo organizavimas.

Naudojant tikimybinį klasterinį atrankos būdą iš 10 šalies regionų kiekybiniam tyrimui atsitiktinai atrinktos 27 profesinės mokyklos (tai trečdalis visų šiuo metu veikiančių valstybinių ir nevalstybinių profesinių mokyklų). Iš 8 Alytaus apskrities mokyklų tyrime dalyvavo 3, atitinkamai Kauno – 6, Klaipėdos – 4, Marijampolės – 1, Šiaulių – 3, Tauragės – 1, Telšių – 1 ir Utenos – 1.

2 lentelė. Didžiojo penketo inventoriaus skalių apibūdinimai ir patikimumo rodikliai

Skalės	Trumpas apibūdinimas	Cronbach alpha reikšmė
Ekstraversija	Polinkis į socialumą, aktyvumą, šnekumą, optimizmą.	0,692
Sąmoningumas	Apima planavimo, organizavimo, užduočių išsikėlimo ir kitus procesus bei pasiekimų poreikį.	0,704
Sutarimas	Siejamas su altruistiškumu, pastangomis padėti kitiems, gebėjimu suprasti ir užjausti.	0,617
Neurotizmas	Tendencija patirti neigiamus jausmus: baimę, liūdesį, pyktį, nepasitenkinimą, kaltę ir pan.	0,686
Atvirumas patyrimui	Laki vaizduotė, dėmesys vidiniams išgyvenimams, estetiškas jautrumas, intelektinių žinių troškimas, domėjimasis vidiniu ir išoriniu pasauliu.	0,816

Tyrimo duomenys apdoroti naudojant SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) programinę įrangą. Pasirinktas reikšmingumo slenkstis $p < 0,05$, $p < 0,01$, $p < 0,001$.

3. Profesijos pedagogų mokymo kokybės strategijos ir asmenybės bruožai

Mokslininkų pastangos ieškoti priimtino studijų ir mokymosi kokybės modelio dažniausiai prasideda nuo mokymo(si) kokybės konteksto identifikavimo. Jų siūlomose koncepcijose mokymosi kokybė siejama su nuolatinio besimokančiojo tobulėjimu, pripažįstant ir skatinant mokyti įvairiais būdais. Kokybės kategorija taip pat apima tobulumą to, kas labiausiai skatina pažinimą laikyti aukščiausiu žmogaus gyvenimo siekiu. Taip pat orientuojamasi į tokius profesinių kompetencijų ir kvalifikacijų standartus, kuriuos profesinio ugdymo institucijoms kelia tiek darbdaviai, tiek valstybės darbo politiką formuojančios institucijos.

Galiausiai šiuolaikinėse mokymo(si) kokybės paradigmos sureikšminti tie *realios pedagoginės sąveikos komponentai*, kurie privalo būti ir veiksmingi, ir naudingi, ir rentabilūs, turi tenkinti mokinių bei darbdavių poreikius ir lūkesčius. Realioje profesijos pedagogų veikloje tokie kokybiškos pedagoginės sąveikos komponentai turi užtikrinti:

- jos (pedagoginės sąveikos) interaktyvumą (Gao, 2010);
- naujusias inovatoriškas mokslo žinias (Katterfeld, 2008);
- mokinių prasmingą, motyvuotą, nuolatinį ir įsitraukiantį mokymąsi (Jen-Her, 2010; Abromavičienė, 2016);
- efektyvią komunikaciją su mokiniais tiek tiesioginio, tiek virtualaus komunikavimo priemonėmis (Mitkus, 2012; Žydžiūnaitė, 2014);
- profesijos pažinimo turinį mokinio patirties ir kognityvinių galių lygmeniu (McLoughlin, 2010);
- technologijomis grįstų mokymo priemonių panaudojimą (Teresevičienė, 2015; McLoughlin, 2010);
- ugdomojo vertinimo metodikų taikymą (Čiužas, 2013);
- empatišką raišką pedagoginės sąveikos metu (Martišauskienė, 2016).

Apibūdintos pedagoginės sąveikos aplinkybėmis profesijos pedagogas turi *veiksmingai veikti*. Remiantis R. Čiužo (2013) atliktais tyrimais, galima teigti, kad pedagogo *veiksmingą veikimą* atskleidžia trys esminės veiklos:

- darbas su žiniomis, technologijomis ir informacija;
- darbas su mokyklos bendruomenės nariais (mokiniais, kitais mokytojais, administracija);
- darbas su visuomene ir visuomenėje įvairiais lygiais (mokyklos, regiono, nacionaliniu, globaliu).

Didaktiniame procese stebimi tie kokybiško ugdymo turinio komponentai, kuriems būdingas interaktyvus, struktūruotas mokymas, motyvuojantis mokinius mokytis nuolat, taip pat afektine asociacija paremtas įsitraukimas į mokymosi procesą (Laschinger, 2009). Tokiomis mokymosi aplinkybėmis mokinyms skatinamas prisiimti atsakomybę už mokymosi rezultatus. Tam efektyviai pedagoginei komunikacijai profesijos pedagogai naudoja technologijomis grįstas priemones, o empatijos ir ekstraversijos komponentai atsiskleidžia tiesioginės komunikacijos „profesijos pedagogas – mokinyse“ metu. Paminėti esminiai pedagoginės sąveikos komponentų požymiai atskleidžia, kad profesijos pedagogams priimtinas kokybiško mokymo modelis suponuoja tiek konstruktyvistinės, tiek konektyvistinės mokymo(si) teorijų principus, kurių įgyvendinimas glaudžiai susijęs su pedagogų Didžiojo penketo asmenybės bruožais (John, 2008; Zhang, 2002). Pastaruosius bene geriausiai apibūdina Didžiojo penketo (angl. *Big Five*) asmenybės bruožų teorija (John, 2008; Zhang, 2002), kuri, kaip teigia A. Kairys (2008), pasižymi empiriniu pagrįstumu, praktine modelio verte, individualių skirtumų stabilumu ir tarpkultūriniu validumu.

Minimoje teorijoje akcentuojami pedagogų sąmoningumo, atvirumo patyrimui, sutarimo, ekstraversijos ir neurotizmo asmenybės bruožai. Profesijos pedagogo *sąmoningumą* labiausiai charakterizuoja jo gebėjimas planuoti, organizuoti, kelti ir formuluoti ugdymo tikslus bei juos įgyvendinti (O'Connor, 2007; Žukauskienė, 2006). Šis pedagogų asmenybės bruožas taip pat siejamas su mokinių mokymosi pasiekimų motyvacija (Hartman, 2007) ir aktyvia veiklos savireguliacija (Hoyle, 2006).

Neurotizmo asmenybės bruožas atspindi tendenciją patirti neigiamus jausmus (baimę naujiems iššūkiams, liūdesį, pyktį ir nusivylimą dėl smunkančio mokytojo profesijos prestižo), taip pat kaltės ir nepasitenkinimo jausmą (Žukauskienė, 2006). Dažniausiai neurotizmo raiškos požymiai siejami su karjeros planavimo neefektyvumu (Hartman, 2007), vengimu aktyviai priimti karjeros sprendimus ir įsitraukti į veiklą profesinėje srityje (Wang, 2006).

Atvirumo patyrimui asmenybės bruožas pasireiškia lakia vaizduote, dėmesiu vidiniams išgyvenimams, estetiniu jautrumu, žinių troškimu, domėjimusi savo vidiniu ir išoriniu pasauliu (Žukauskienė, 2006). Šis bruožas taip pat atskleidžia pasitenkinimo karjera lygį (Lounsbury, 2004) ir saviveiksmingumą kūrybiškiems bei intelektualiams siekiniams (Hartman, 2007). Taip pat afektine profesinio ugdymo turinio pažinimo forma, kuri lemia geresnes pedagogines ir psichologines sąlygas mokiniui įsitraukti (Laschinger, 2009) į mokymosi procesą.

Sutarimo asmenybės bruožas apibūdinamas tokiomis profesijos pedagogo savybėmis kaip draugiškumas, užuojauta, atlaidumas, nuoširdumas (Žukauskienė, 2006). Šios savybės būdingesnės konstruktyvistinę pedagogiką praktikuojantiems profesijos

pedagogams. Tokie pedagogai stengiasi palaikyti tarpasmeninius santykius ir taip padėti kitiems prasmingiau gyventi bei pažinti savo profesijos objektą, taip pat socialinį interesą (Hartman, 2007), kuris yra nulemtas profesinio ugdymo institucijos misijos.

Ekstraversijos asmenybės bruožas atspindi profesijos pedagogo aktyvumą, socialumą, optimizmą (Žukauskienė, 2006), jis turi teigiamą įtaką pedagogo karjerai (Hartman, 2007). Ekstravertai pasižymi didele motyvacija ir geresniais darbo atlikimo rezultatais tose profesijose, kuriose dominuoja tarpasmeniniai santykiai (Tokar, 1998), o materialinio atlygio motyvai nėra dideli. Tokie pedagogai dažniausiai pasižymi ir atvirumu patyrimui, ir sutarimu, ir sąmoningumu, todėl pedagoginės veiklos metodologijoje daugiau stebimas konstruktyvizmo principų naudojimas.

4. Empirinio tyrimo rezultatai

Empiriniu tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip profesinio ugdymo turinio kokybę ir jos komponentus lemia Didžiojo penketo pedagogo asmenybės bruožai. Kokybinio tyrimo metu respondentai (profesijos pedagogai) surangavo didaktiniame procese taikomus kokybiško ugdymo turinio komponentus, kurie apibūdinti pirmame šio straipsnio skyriuje. Respondentų išsakyta nuomonė taikomam ugdymo turinio kokybės komponentui buvo fiksuojama Likerto skalėje (nuo 1 – visiškai nesvarbu iki 5 – labai svarbu). Gautų rezultatų analizė parodė, kad daugiausia pastangų realizuojant kokybiško ugdymo turinio komponentus profesijos pedagogams tenka skirti mokinių mokymosi motyvacijai skatinti ($M = 4,52$, $SD = 0,68$). Pastarasis komponentas yra tiesiogiai susijęs su pedagogo gebėjimu pažinti mokinio asmenybę ($M = 4,39$, $SD = 0,70$), nes motyvaciniai profesijos pažinimo veiksniai pirmiausia ir prasideda nuo mokinio patirties identifikavimo. Profesijos pedagogų taikomų ugdymo turinio kokybės komponentų pasiskirstymas pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė. Pedagogų taikomų ugdymo turinio kokybės komponentai ($N = 346$)

Kokybės komponentai	Balai
Gebėjimas motyvuoti mokinį mokytis	4,52
Aiškus, logiškas, struktūruotas dalyko dėstymas	4,41
Gebėjimas pažinti mokinį	4,39
Efektyvi pedagoginė komunikacija	4,30
Gebėjimas panaudoti visas įmanomas pažinimo formas	4,29
Gebėjimas dalyko turinį susieti su mokinio pažintinėmis galiomis	4,25
Gebėjimas racionaliai planuoti ugdymo turinį	4,18
Kita	4,00
Mokymo siekinių atitikimas darbo rinkos reikalavimams	4,00
Empatiška raiška	3,85

Mažiausiai dėmesio respondentai kokybės siekinių strategijoje skiria savo empatinei raiškai ($M = 3,85$, $SD = 0,97$), tokiu būdu dažnai „saugodami save“ nuo neurotinių būsenų. Šis faktas atspindi profesijos pedagogų vidinio pašaukimo, renkantis profesijos pedagogo karjerą, aplinkybes. Be to, mokymo(si) kokybės siekinių strategijose profesijos pedagogai mažai dėmesio skiria siekinių atitikčiai darbo rinkos reikalavimams ($M = 3,98$, $SD = 0,88$). Šis faktas leidžia teigti, kad projektuojant dalykų

turinį retai yra tiriamas realios profesijos laukas, aiškiai apibūdinant vykstančius pokyčius darbo priemonių, medžiagų ar technologijų procesuose. Be to, profesijos pedagogų veikloje ne itin daug dėmesio skiriama didaktinio proceso rentabilumo ir racionalumo veiksniams ($M = 4,08$, $SD = 0,82$). Tai reiškia, kad dalykų turinio projektavimo metu pamokų struktūros planavimui įtakos turi mokinių mokymosi motyvų lygis, mokinių praktinės patirties stoka ir švietimo vadybininkų didaktinio proceso planavimo klaidos. Tyrimas taip pat atskleidė, kad Lietuvoje tik kas trečias profesijos pedagogas (35,8 proc.) pedagogo profesiją yra pasirinkęs dėl pašaukimo. Net 43,5 proc. respondentų nurodo, kad profesijos pedagogo karjeros pasirinkimą lėmė atsitiktiniai veiksniai, o kas aštuntas profesijos pedagogas šį darbą dirba tęsdamas šeimos tradicijas (12,1 proc.). Tik 4,4 proc. profesijos pedagogo karjerą laiko prestižine. Tokia situacija dėsningai atspindi profesijos pedagogų pasitenkinimo savo pasirinkta karjera parametrus. Labiausiai profesijos pedagogai yra nepatenkinti dėl mažo atlyginimo ($M = 2,33$; $SD = 0,812$) ir gana įtempto psichologinio klimato mokykloje ($M = 1,61$; $SD = 0,729$), o labiausiai patenkinti darbo sąlygomis fizinės infrastruktūros prasmė ($M = 1,35$; $SD = 0,619$). Profesinėse mokyklose santykių su kolegomis ir mokiniais lygį respondentai vertina panašiai: su kolegomis – patenkintas ($M = 1,17$, $SD = 0,464$), su mokiniais – patenkintas ($M = 1,24$, $SD = 0,499$).

Atlikus profesijos pedagogų kokybiško ugdymo turinio komponentų ir pedagogų Didžiojo penketo asmenybės bruožų sąsajų koreliacinę analizę, paaiškėjo labiausiai išreikšti priklausomybės sąsajų parametrai (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Profesijos pedagogų taikomų kokybiško ugdymo turinio komponentų ir asmenybės bruožų sąsajos

Kokybiško ugdymo turinio strategijos komponentas	Asmenybės bruožai				
	Ekstraversija	Sutarimas	Sąmoningumas	Neurotizmas	Atvirumas patyrimui
1. Pedagogo empatiškumo reali raiška	0,077	0,156**	0,064	-0,100	0,220**
2. Pedagogo gebėjimas racionaliai planuoti ugdymo turinį	0,025	0,177**	0,245**	-0,102	0,006
3. Pedagogo gebėjimas motyvuoti mokinių mokytis	0,205**	0,159**	0,271**	-0,104	0,202**
4. Pedagogo gebėjimas pažinti mokinių	0,052	0,260**	0,171**	-0,054	0,170**
5. Gebėjimas dalyko turinį susieti su mokinio pažintinėmis galiomis	0,086	0,118*	0,168**	-0,124*	0,107*
6. Pedagogo gebėjimas panaudoti visas įmanomas pažinimo formas	0,040	-0,024	0,083	0,001	0,092
7. Efektyvi pedagoginė komunikacija	0,086	0,158**	0,196**	-0,054	0,081
8. Mokymo siekinių atitiktis darbo rinkos reikalavimams	0,089	0,078	0,031	-0,012	0,007
9. Aiškus, logiškas, struktūruotas dalyko dėstymas	0,023	0,091	0,105*	0,017	0,014

*Pastabos: **p < 0,01; *p < 0,05.*

Lentelėje pateikti priklausomybės sąsajų parametrai atskleidžia, kad pedagogo empatiškumo praktinę raišką mokymo kokybės strategijoje lemia profesijos pedagogo sutarimo ($p < 0,01$) ir atvirumo patyrimui ($p < 0,01$) bruožai. Paprastai tokiais

bruožais pasižymintys pedagogai yra gana altruistiški, jaučia kitų pasaulį, turi lakią vaizduotę. Taip pat jie daug dėmesio skiria estetiniam jautrumui ir savęs vertinimui iš mokinio patirties pozicijų. Tyrimas taip pat atskleidė, kad pedagogo gebėjimus racionaliai planuoti ugdymo turinį lemia jo sutarimo ($p < 0,01$) ir sąmoningumo ($p < 0,01$) asmenybės bruožai. Stipresnė koreliacija ($r = 0,245$) su sąmoningumo bruožu rodo, kad racionalų ugdymo turinio planavimą vertina pedagogai, turintys polinkį į bendrąsias vadybines kompetencijas (planuoja, organizuoja, kelia uždavinius sau ir kolegoms, juos nuosekliai ir savarankiškai vykdo).

Pedagogo gebėjimas motyvuoti mokinių siejamas su tokiais pedagogo asmenybės bruožais kaip ekstraversija ($p < 0,01$), sutarimas ($p < 0,01$), sąmoningumas ($p < 0,01$) ir atvirumas patyrimui ($p < 0,01$). Tai reiškia, kad socialūs, aktyvūs, empatiški, besidomintys vidiniu ir išoriniu savo ir savo mokinių pasauliu pedagogai sugeba mokinius nukreipti į prasmingą ir motyvuojantį profesijos pažinimą. Tam profesijos pedagogui būtinos psichologo kompetencijos, padedančios geriau pažinti mokinių tipus, patirtis, profesinės raiškos motyvus. Tai atskleidžia stipriai išreikšti sutarimo ($p < 0,01$), sąmoningumo ($p < 0,01$) ir atvirumo patyrimui ($p < 0,01$) bruožai. Be to, tokie pedagogai pasižymi menku neurotizmu ($p < 0,05$).

Analizuoti priklausomybės sąsajų parametrai atskleidžia, kad mažiau įsitempę, emociškai stabilesni ir ramesni pedagogai efektyviau komunikuoja su mokiniais realiame („akis į akį“) procese. Tai atskleidžia labiau išreikštas sutarimo asmenybės bruožas ($p < 0,01$). Virtualaus komunikavimo aplinkybėmis geresnių mokymo rezultatų pasiekia sąmoningumu pasižymintys pedagogai ($p < 0,01$). Sąmoningumo bruožas taip pat siejamas su struktūruoto mokymo metodikomis (sąmoningumo bruožo $p < 0,05$). Galiausiai didžiausią dėmesį kokybiško mokymo strategijoms skiria sutarimu, sąmoningumu ir atvirumui patyrimui pasižymintys pedagogai.

5. Išvados

1. Profesinio rengimo metodologijoje mokymo / si kokybė labiausiai siejama su realios pedagoginės sąveikos komponentais. Realiame didaktiniame procese jie turi užtikrinti pedagoginės sąveikos interaktyvumą, naujausių inovatoriškų mokslo žinių praktinį naudojimą, mokinių prasmingą, motyvuotą, nuolatinį ir įsitraukiantį mokymąsi. Visa tai profesijos pedagogas įgyvendina užtikrindamas efektyvią komunikaciją su mokiniais tiek tiesioginio, tiek virtualaus komunikavimo priemonėmis ir pažinimo turinį pateikdamas mokinio patirties ir kognityvinių galių lygmeniu.

2. Egzistuoja statistiškai reikšmingi skirtumai tarp profesijos pedagogų kokybiško mokymo strategijų komponentų ir pedagogų Didžiojo penketo asmenybės bruožų. Analizuoti priklausomumo sąsajų parametrai rodo, kad sutariamumo asmenybiniu bruožu pasižymintys pedagogai yra mažiau įsitempę, emociškai stabilesni, ramesni, efektyviau komunikuoja su mokiniais realiame didaktiniame procese. Virtualaus komunikavimo aplinkybėmis geresni mokymo rezultatai stebimi pas pedagogus, kurių labiau išreikštas sąmoningumo parametras. Pastarieji labiau vertina struktūruoto mokymo metodikas.

3. Rekomenduojama:

- profesijos pedagogų rengimą orientuoti į nuoseklų modelį, kuriame pedagogo asmenybės identitetas formuojasi nuolat vertinant pedagogo asmenybės raišką praktinėje veikloje;
- profesinio informavimo ir konsultavimo sistemoje pedagogo karjerą skatinti rinktis tuos asmenis, kurie pasižymi sutariamumo, sąmoningumo bei atvirumo patyrimui bruožais.

Literatūra

Abromavičienė, D. (2016). Mokytojų ir administracijos įsitraukimas į technologijomis grindžiamo mokymo(si) diegimą: profesinio mokymo organizacijos atvejis // *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*. Nr. 1: 269–279.

Beijaard, D., Verloop, N., Vermunt, J.D. (2000). Teachers' perceptions of professional identity: an exploratory study from a personal knowledge perspective // *Teaching and Teacher Education*, No. 16: 749–764. – [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(00\)00023-8](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(00)00023-8).

Cheung, H. Y. (2008). Measuring the professional identity of Hong Kong in-service teachers // *Professional Development in Education*. No. 34(3): 375–390. – <https://doi.org/10.1080/13674580802003060>.

Čiužas, R. (2013). Mokytojo kompetencijos. Profesinio meistriškumo siekis / Lietuvos edukologijos universitetas. Socialinės komunikacijos institutas. – Vilnius: Edukologija. 246 p.

Gao, Q., Dai, Y., Fan, Z., Kang, R. (2010). Understanding factors affecting perceived sociability of social software // *Computers in Human Behavior*. No. 26: 1846–1861. – <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.07.022>.

Hartman, R. O., Betz, N. E. (2007). The Five – Factor model and career self-efficacy: General and domain-specific relationships // *Journal of Career Assessment*. No. 15: 145–161. – <https://doi.org/10.1177/1069072706298011>.

Hoyle, R. H. (2006). Personality and self-regulation: Trait and information-processing perspectives // *Journal of Personality*. No. 74: 1507–1526. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00418.x> PMID:17083656.

Jen-Her, Wu, Tenyson, R. D., Tzyh-Lih Hsia. (2010). A study of student satisfaction in a blended e-learning system environment // *Computer & Education*. No. 55: 155–164.

Jerevano komunikatas (2015). – http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf [2015 11 03].

John, O. P., Naumann, L. P., Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.) *Handbook of personality: Theory and research*. – New York: Guilford Press. P. 114–158.

Kairys, A. (2008). Didysis penketas: už ir prieš // *Psichologija*. Nr. 37: 71–84.

Katterfeld, C., König, G. (2008). Analysis of e-learning software and guidelines for quality assurance in photogrammetry, remote sensing and GIS // *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*. Vol. XXXVII. Part B6a. Beijing, 45–53.

Kovalčikienė, K. (2014). Psichologinių, socialinių ir akademinės aplinkos veiksnių reikšmė trečiosios studijų pakopos (doktorantūros) studentų profesinio identiteto raiškai. *Daktaro disertacija*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Laschinger, H.K.S., Wilk, P., Cho, J., Greco, P. (2009) Empowerment, Engagement and Perceived Effectiveness in Nursing Work Environments: Does Experience Matter? // *Journal of Nursing Management*. No. 17: 636– 646. – <https://doi.org/10.1111/j.1365-2834.2008.00907.x> PMID:19575722.

Lietuvos švietimas skaičiais (2015). Profesinis mokymas. – <https://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/statistika> [2016 11 25].

Lounsbury, J. W., Park, S. H., Sundstrom, E., Williamson, J. M., Pemberton, A. E. (2004). Personality, career satisfaction, and life satisfaction: Test of a directional model // *Journal of Career Assessment*. No. 12(4): 395–406. – <https://doi.org/10.1177/1069072704266658>.

Markšaitytė, R. (2010). Psichologinių ir socialinių charakteristikų svarba lietuvių emigraciniam ketinimams bei emigravimui. *Daktaro disertacija*. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Martišauskienė E. (2016). Mokytojų ugdymas *versus* rengimas // *Pedagogika*. T. 122. Nr. 2: 17–32. – <https://doi.org/10.15823/p.2016.18>.

Martišauskienė, E., Vaičekauskienė, S. (2016). Santykiai mokykloje: išorinis vertinimas // *Pedagogika*. T. 121. Nr. 1: 83–100. – <https://doi.org/10.15823/p.2016.06>.

McLoughlin, C., Lee, M. J. W. (2010). Personalised and self regulated learning in the Web 2.0 era: International exemplars of innovative pedagogy using social software // *Australasian Journal of Educational Technology*. No. 26(1): 28–43. – <https://doi.org/10.14742/ajet.1100>.

Mitkus, T. (2012). Neverbalinė komunikacija: kodavimas ir efektyvus panaudojimas kūrybinėje industrijoje // *Santalka: Filosofija, Komunikacija*. T. 20. Nr. 2: 159–169.

O'Connor, M. C., Paunonen, S. V. (2007). Big Five personality predictors of post-secondary academic performance // *Personality and Individual Differences*. No. 43: 971–990. – <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.03.017>.

Švietimo problemos analizė. (2015). Skebienė, S. (red.). Kaip mokosi Lietuvos pedagogai? LR ŠMM Švietimo aprūpinimo centras. – Vilnius: Lodvila. Nr. 18 (142). ISSN 1822-4156.

Teresevičienė, M., Volungevičienė, A., Žydžiūnaitė, V., Kamisnienė, L., Rutkienė, A., Trepulė, E., Daukilas, S. (2015). Technologijomis grindžiamas mokymas ir mokymasis. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 220 p.

Tokar, D. M., Fischer, A. R., Subich, L. M. (1998). Personality and vocational behavior: A selective review of the literature, 1993–1997 // *Journal of Vocational Behavior*. No. 53(2): 115–153. – <https://doi.org/10.1006/jvbe.1998.1660>.

Wang, W., Hou, Y. (2015). Motivations of employees' knowledge sharing behaviors // *Information and Organization*. No. 25(1): 1–26. – <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2014.11.001>.

Zhang, L. F. (2002). Thinking styles and the Big Five personality traits // *Educational Psychology*. No. 22(1): 17–31. – <https://doi.org/10.1080/01443410120101224>.

Žydžiūnaitė, V., Rutkienė A. (2014). Konektyvizmas, kaip technologijomis grįsto mokymosi dimensija: koncepciniai svarstymai // *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje*. Nr. 5 (1): 61–69.

Žukauskienė, R., Barkauskienė, R. (2006). Lietuviškosios NEO PI-R versijos psichometriniai rodikliai // *Psichologija*. Nr. 33. 7–21.

THE INTERRELATION BETWEEN PERSONALITY FEATURES AND THE COMPONENTS OF TEACHING QUALITY

Sigitas Daukilas

Received 06 10 2016; accepted 14 12 2016

The *aim* of the research is to define interrelations between career choice of vocational educators, components of teaching / learning strategies and the Big Five personality traits of an educator. The sample of the research is 346 educators of the Lithuanian vocational training system. The findings indicate that there are established dependency correlations between personality traits of an educator and quality features of educational curriculum components. The correlation showed that the greatest attention to quality teaching strategies is expressed by the educators, who are highly agreeable, conscientious and open to experience.

Keywords: Big Five; curriculum activity; educator's personality; teaching quality; vocational educator.

JEL Codes: G32; I20.